

- ТАСВИРГАРӢ ДАР АШӢОРИ АҲМАДӢОНИ РАҲМАТЗОД** *Раҳматова Дилрабо Аҳмадҷоновна, н.и.ф., дотсенти кафедраи забони тоҷикии ДДҲБСТ (Тоҷикистон, Хучанд)*
- ОПИСАТЕЛЬНЫЕ СТИХИ В ТВОРЧЕСТВЕ АХМАДЖОНА РАХМАТЗОДА** *Раҳматова Дилрабо Аҳмадҷоновна, канд.филол.наук, доцент кафедри таджикского языка ТГУПБП (Таджикистан, Худжанд)*
- DESCRIPTIVE POEMS IN AHMADJON RAHMATZOD`S CREATION** *Rahmatova Dilrabo Ahmadjonovna, candidate of philological sciences, Associate Professor of the department of the Tajik language under TSULBP (Tajikistan, Khujand), E-MAIL: dabir77@mail.ru*

Калидвожаҳо: шеъри тасвир, манзаранигорӣ, санъати таиҳис, қаҳрамони гиноӣ, сюжети хаёли, руҳи табиат, тахайюли бадеӣ

Хусусият ва омилҳои бавучудоии тасвиргарӣ дар ашъори Аҳмадҷони Раҳматзод таҳқиқ гардидааст. Омилҳои, ки тасвиргариро дар шеъри шоир муайян месозанд, пеш аз ҳама, махсусияти ҳодисаву ашӯи табиат ва таъсири онҳо ба руҳи инсон, нисбат додани табиати дарранда ба объекти тасвир, шабеҳияти қаҳрамони гиноӣ ба намоди гулу гиёҳ, тасвири фазои ягонаи таъсири мутақобилаи инсону табиат, нақли сюжаси асар аз забони гулу гиёҳ, дарахтон ва ғ. мебошад. Зимни таҳқиқот муайян шудааст, ки шоир дар манзаранигорӣ аз санъати таиҳис истифода намуда, шахсонидани ашӯ ё ҳаводиси табиат ва хислату хусусияти қаҳрамони гиноиро гирифтани онҳо, дар ашъори ӯ бо робитаи руҳи табиату инсон сурат гирифтааст. Баъди таҳлили чанде аз шеърҳои шоир ҳулоса гардидааст, ки шеъри тасвир ё тасвиргарӣ дар шеър ин як намуди махсуси шеър буда, асосан ба тасвири ҳодисаву воқеоти табиату замон, ҷирмҳои осмонӣ, шахсонидани ашӯ ва мутобиқати он ба ҳолати равонӣ ва зиндагии айнии қаҳрамони ба тасвиргирифтаи шоир аст.

Ключевые слова: описательные стихотворения, пейзаж, олицетворение, центральный персонаж стиха, воображаемый сюжет, дух природы, художественное изображение

Отражены особенности стихотворений, содержащих описание, в поэзии Ахмаджона Рахматзода. Стихотворения с описанием занимают центральное место в творчестве поэта и свидетельствуют о его богатом воображении. Сделана попытка выявить ключевые факторы появления таких произведений в творчестве поэта, где человек как центральный персонаж стиха показан через образы цветов или через описание картин природы, которые соединены с богатой художественно-поэтической фантазией и становятся импульсом для построения экспрессивной композиции и появления неповторимой поэтической интерпретации. После анализа стихотворений обосновывается вывод, что для создания поэтических картин, в которых человеческие чувства гармонируют с природой, поэт использовал искусство олицетворения, когда в сюжетной линии сохраняется смысловая целостность её содержания.

Key-words: *descriptive poems, landscape, personification, central character of the poem, imagined plot, spirit of nature, artistic imagination*

The peculiarities of the poems with descriptions are reflected in Ahmadjon Rakhmatzod's poetry. Poems with description occupy a central place in the poet's creation and testify to his rich imagination. There is made an endeavor to elicit the key factors beset with a rise of this sort of works in the poet's creation where man as a central character appears in the image of flowers, through the description of the pictures of nature united with a rich artistic-poetic fantasy; the latter engendering expressive composition and non-recurrent poetic interpretation. On having analyzed the poems the author of the article makes a conclusion that suggested that the poet used the device of personification for a poetic description of the pictures of nature where human feelings harmonize with the latter and where sensible integrity of content is preserved in the fabulous line.

Устод Аҳмадҷони Раҳматзод аз зумраи шоирони навҷӯву навгароест, ки дар қолабҳои гуногуни шеърҳои маъмулӣ ва суннатии тоҷикӣ, ҳамчунин шеъри нимоию сафед таҷрибаҳои хотирнишин дорад. Ҳарчанд доир ба ҷанбаҳои ҳунарии ин шоири барҷастаи адабиёти муосири тоҷик пажӯҳишҳои илмӣ таълиф шудаанд, дар бораи вижагиҳои сабки эҷодиёти ӯ ҳанӯз қорҳои назарраси фарогир анҷом напазируфтаанд.

Дар мақолаи мазкур мо ба тасвири табиат дар шеъри шоир тавачҷуҳ намуда, кӯшидем, ки баъзе вижагиҳои “шеъри тасвир”, ҳунари тафаккур ва тахайюли адибро бозгӯ кунем. Аслан, “шеъри тасвир” ҳамчун гунаи хоси адабӣ дар шеъри муосир раванди тоза буда, аз солҳои 70-80-уми асри гузашта роиҷ гардид, ки дар он хизмати шоироне, амсоли Муъмин Қаноат, Аминҷон Шукӯҳӣ, Ғаффор Мирзо, Лоик Шералӣ ва Бозор Собир назаррас аст. Ҷунонки маълум аст, “шеъри тасвир” дар адаби тоҷикӣ-форсӣ мафҳуми нав нест, олимони Эрон ба мисли Парвиз Нотили Хонларӣ дар мақолаи “Марҷаи як ғазали Ҳофиз”, Аҳмад Каримӣ дар “Тасвир дар ғазалиёти Урфии Шерозӣ”, Маҳмуд Футӯҳӣ дар “Таҳлили тасвири дарё дар “Маснавии маънавий””, Асадуллоҳи Воҳид дар “Тасовир ва мафҳуми мутаноқибнамо дар шеъри Соиби Табретӣ”, Саид Ҳусайни Фотимӣ дар китоби “Тасвиргарӣ дар ғазалиёти Шамс”, аз олимони ватанӣ Юсуф Акбарзод дар китоби “Тафаккур ва ҳис дар шеър”, Рустам Ваҳобзода дар “Шеър ва дониш”, Неъматҷон Файзуллоев дар мақолаи “Нақши васоити тасвир дар шеър” ва дигарон доир ба тасвиргарӣ дар шеъри шуароӣ тоҷику форс таҳқиқоти пурарзиш ба анҷом расонидаанд.

Муҳаққиқони эронӣ Дониш Иброҳим ва Воиз Саид дар мақолашон меоранд, ки “Бадеи тасвирӣ, ки имрӯза бо номҳои дигаре чун шеъри дидорӣ, конкрет, айнӣ, тархвор, ангоратор, шеъри таҷассумӣ, шеъри таҷсин, пластик ва наққошӣ низ номида мешавад, маҷмуаи шигардҳоеро гӯянд, ки бо кӯмаки онҳо шоир ё нависанда дар садаи эҷод иртиботи байни ҳунари наққошӣ ва адабиётро...” меофаринад [2, с.205]. Аз гуфтаҳои эшон чунин бармеояд, ки тасвиргариро, ки бо санъати наққошӣ иртибот дорад, дар адабиёти Эрон бо истилоҳҳои бадеи тасвирӣ, шеъри нигора, шеъри наққошӣ, шеъри таҷассумӣ ё чанди дигар, ки дар боло ишора рафт, меноманд, пас онро бо мафҳуми шеъри тасвир ё тасвиргарӣ дар шеър овардан ҳам қобили қабул хоҳад буд. Ё Сирусӣ Шамисо дар китоби “Сайри ғазал дар адабиёти форсӣ” дар таҳқиқи чанде аз ашъори Кисоии Марвизӣ, ки манзаранигорӣ аст, бо овардани мафҳуми “шеъри лаҳзаҳо ва нигоҳҳо” ҳулосаи ҳудро ҷамъбаст месозад. Аммо дар мақолаи ҳозир, ки ашъори тасвирӣ таҳлил мегардад, таъя ба ақидаи Сирусӣ Шамисо агар “шеъри лаҳзаҳо ва нигоҳҳо” ном барем, ба андешаи банда, он

ба тасвири ташхисонидашудаи табиат мувофиқ нахоҳад шуд, чунки як лаҳза ва нигоҳ ин тахайюлоти бадеии зимни тасовир шахсонидани ашъро инъикос намесозад. Аз ин боис, дар мақола истифодаи мафҳуми шеъри тасвир ё тасвиргарӣ дар шеър барои бозгӯи андешаҳо перомуни таҳлили чанде аз ашъори шоир мувофиқи матлаб хоҳад буд.

Адабиётшинос Рустам Ваҳҳобзода дар мақолаи хеш ба чунин натиҷа расидааст, ки “Ҷанбаи тасвир ва мақоми он дар ташаккулу таҷассуми ҷавҳари шеърят дар як асари манзум дар адабиётшиносии даҳаҳои охир аз муҳимтарин ва пурравнактарин мавзӯҳои пажӯҳишӣ будааст. Аммо дар зимн бояд иқрор кард, ки ҳуди мафҳуми тасвир ва тасвиргариӣ шоирона, анвоъу ақсоми он ба сурати назарӣ ва амалӣ ханӯз ниёз ба бознигарии ҷиддӣ дорад. Ғолибан мо тасвиrho то кунун дар таркиби ташбеҳ (бештар ташбеҳи равшан) ва аҳён дар амалиёти зоҳирии падидаҳо, ҷонварон ва инсонҳои дидаем, ки заминаи образ ё худ суvari ҳаёли шоирона ва таҷассуми шоиронаи воқеиятро ташкил додаанд” [1, с.113]. Муҳаққиқ дар мақолааш ба чунин натиҷа мерасад, ки тасвирҳо дар ашъори устод Рӯдакӣ ба тарзи айниву зехнӣ сурат пазируфтаанд, тасвири зехниро ӯ “тасаввур” меномад. Аммо манзури мо дар мақолаи мазкур на тасаввур, балки тасвири табиат дар шеър ва мутобиқати он бо ҳолати равонии инсон аст, ки аз вожаи “тасаввур” тафовут дорад. Вожаи тасаввур дар фарҳанг ба маънии “сурати чизеро дар фикри худ муайян намудан; пиндор, ҳаёл” омадааст, тасвир бошад, “расм кашидан, сурат кашидан” [10, с.336], аст. Аз ин ҷо, ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки тасаввур ин раванди тахайюл аст, тасвир, яъне онро ба рӯи қоғаз кашидан. Аз ин рӯ, чунин бармеояд, ки дар шеъри тасвир тахайюли шоирона бо омезиши рангубори табиат ва ҳаводиси рӯзгор бо қаҳрамони ғиноӣ рабт пайдо мекунад ва саҳнаи ҷолиберо барои хонанда инъикос мекунад. Аз таҳлили андешаҳои мазкур ба чунин натиҷа расидан мумкин аст, ки шеъри тасвир ё тасвиргарӣ дар шеър ин як намуди махсуси шеър буда, асосан ба тасвири ходисаву воқеоти табиату замон, ҷирмҳои осмонӣ, шахсонидани ашъо ва мутобиқати он ба ҳолати равонӣ ва зиндагии айнии қаҳрамони ба тасвиргирифтаи шоир аст.

Олимон Атахон Сайфуллоев, Замира Ғаффорова, Нуралӣ Нурзод, Точибой Султонӣ, Сурайё Ҳақимова дар мақолаҳоишон доир ба тасвиргарӣ дар шеъри устод Раҳматзод андешаҳои ҷолиб баён доштаанд.

Нуралӣ Нурзод дар мақолааш менигорад, ки “...сохтмони тасовир дар ашъори Раҳматзод бархурдор аз мухтассоти тоза аст” [4, с.54]. Тасвири олами воқеӣ, табиат, муҳити табиӣ (гирду атроф), ҳолати замони муҳит, рангубор ва тағйирпазирии он, ҳамбастагии табиат ва муҳит бо рӯҳияи қаҳрамон, вижагиҳо ва самбулҳои қорбурдаи шоир гуногун ва мушаххасу зехнишин ҳастанд ва аз тафаккури эҷодгар, ҳаёли рангину жарф ва пурвусъати Аҳмадҷони Раҳматзод дарак медиҳанд. Гоҳе гунаҳо ва пораҳои табиат, ҷисмҳо ва ҷирмҳо сифати инсониро мегиранд ва ташхисонида мешаванд, шоир ба ашъо ва муҳит бо нигоҳи дигар, бо чашме, ки барои инсонии одӣ дидани он имконпазир нест, менигарад, онро ба ҳолати руҳии худ мутобиқ месозад ва гоҳе он ҳолати манзаравиро тасвир менамояд, ки дар тасаввурӣ шахс намегунҷад ва хонандаро ба ҳайрат мегузорад.

Дар ашъори устод Раҳматзод тасвирҳои ғарибе, ки ҳам шеърро зебою нотақрор кардаанд ва ҳам қудрати қаламу ҳаёли ӯро нишон медиҳанд, зиёданд. Ин аст, ки адабиётшинос Атахон Сайфуллоев дар мақолаи хеш зимни пажӯҳиши осори шоир менигорад, ки “Аҳмадҷони Раҳматзод шеърҳои қашанге дорад, ки сар то по аз як санъати сухан иборатанд. Таълифи онҳо хеле душворанд, аммо шоири муқтадир аз уҳдаи гуфтани чунин шеърҳо мебарояд. Намунаи дурахшони чунин офаридаҳо шеъри “Манзара” маҳсуб

мешавад, ки бинои он асосан аз санъати ташхис – шахсонидани чизҳои тасвиршаванда, дар ин шеър ба олами табиат ва чузъҳои он – рӯд, офтоб, чашма, кӯҳ нисбат додани сифатҳои инсон бунёд гардидааст” [7, с.19].

Аслан, шоирон аз инсонҳои махсуб мешаванд, ки қадаме фаротар дар зиндагӣ мегузоранд, ба табиат ва ҳолатҳои равониву ҷисмонии инсонҳо бо чашми дигар менигаранд. Чӣ тавре ки олими рус Д.С. Лихачёв менигорад, “...адабиёт ин санъати бузургест, ки мо дар он тамоми саҳнаҳои зиндагиро бо рангубори гуногун реалӣ мебинем, адабиёт ва ҳақиқат сарҳади аниқ надорад”[3, с. 22]. Яъне, шеър ё асари мансур тавре бояд эҷод шавад, ки дар хонанда завқи зебоишиносӣ, худшиносӣ, муҳаббат ба ёру диёр, ба табиат ва арзишҳои инсониро бедор сохта тавонад.

Манзаранигорӣ дар шеър низ аз падидахоест, ки дар дили хонандаш муҳаббати беандозаро ба табиат ва муҳити зист бедор месозад. Агар зебоиро рассом дар расм, наққош дар нақш, ҳайкалтарош дар ҳайкал бо тасвиру наққошиву ҳаққокӣ ба вучуд оваранд, шоирон зебоиро бо сухан меофаранд, ки ин кори басо сангин аст. Чун ба дунёи шеъри Аҳмадҷони Раҳматзод шахс ворид мегардад, худро дар оламе тасаввур менамояд, ки он ҷо ҳама ашёву ҳодисот бо забони инсонӣ сухан мегӯянд. Дар аксари шеърҳои устод хаводиси табиат дар рӯнамо сохтани ҳолати равонии образи шеърӣ ба сифати шахс рӯи кор омадаанд. Омилҳои зиёде дар баррасии ин навъи шеър дар ашъори Аҳмадҷони Раҳматзод боис гардидаанд. Ба андешаи ин ҷониб, омилҳои нахуст дар шеъри “Манзара”, пеш аз ҳама, ба тасвири табиат тавъамии рӯҳи қахрамони ғиноии шоир аст. Он бо хусусиятҳои алоҳидаи худ дар ин шеър баръало эҳсос мешавад. Рӯд-кӯдаки гирён, осмон-моми дунё, офтоб- пистон, кӯҳсор- дандон, як манзараи хеле ҷолибу дилнишини саҳарӣ: субҳ бо садоҳои обшори рӯд, ки садои он афғону нолаи кӯдакро, ки моми дунё барои ором гаштани ӯ “тугмаи ахтарро меканад”, яъне офтоб аз паси кӯҳ намоён мегардад, тасвир ёфтааст. Ин саҳнаҳо навозишу меҳрубониҳои модар ба кӯдаки навзодашро баҳри ором гардидани ӯ бо ифодаҳои “нимхоб тукмаҳоро кандан”, “комак задан”, “ширбӯ шудан”, ба хотир меорад:

*Рӯди кӯҳӣ-кӯдаки гирён
Лаб намебандад зи афғонаш...
Моми дунё хест аз хобаиш,
То қунад ором тифлонаш.
Тукмаҳои ахтаронро канд,
Нимхоб ӯ аз гиребонаш.
Пушти болинҳои кӯҳҳо монд,
Қулфаки маҳтоби тобонаш.
Дар уфуқҳо синааш бикшод
Офтоби гарм-пистонаш.
Мезанад нармак ба он гӯё
Кӯҳсори хуфта дандонаш.
Рӯд комак мезанад бо мавҷ,
Ширбӯ шуд кафки домонаш.
Чашма ҳам аз зери харсанге,
Во аҷаб, бикшод чашмонаш...[6, с.121]*

Чӣ тавре ки дида мешавад, ҳангоми мутолиа тасвири шоир аз пеши назари хонанда чун саҳнаҳои филме мегузоранд. Хосияти ашё дар шаклу намуд, андоза: **овози об**-афғони тифл, **тукма кандани ахтар**-субҳ дамидан, рӯз шудан, **болинҳои кӯҳ**-теғаҳо, баланду пастиҳо ва доманаҳои кӯҳӣ, **пистон**-офтоби нав аз паси кӯҳ намоёнгашта, **ширбӯ шудан**,

комак задан-мавчи оби рӯд, **чашм бикшодан**-аз зери харсанг чӯш зада баромадани оби чашма - як ҳодисаи маъмулии табиӣ бо рангубори тоза, бадеияти махсус пешорӯи мо чилва мезанад. Барои он ки ба дарки матлаби шоир равем, шеърро на як бор, балки чанд маротиба бояд мутолиа кард. Аз эътибори шоир дур намондани махсусиятҳои ҳодисаву ашӯ боиси ҷаззобияту қолибии фавкуллодаи тасвирҳо гардидааст.

Чӣ хеле ки зикр ёфт, шоирон нафаронеанд, ки рисолаташон дар чомае офаридани зебоист. Ва дар шеъри мазкур мо мушоҳида намудем, ки як ҳодисаи маъмулии табиатро шоир чӣ тавр мохируна ба қалам меорад. Ин навъи ифодаи тасвир, ки бо ҳолати руҳию равонии шоир тавҷам аст, дар шеърҳои Аҳмадҷони Раҳматзод бо нигоҳи ҷадид ва тасвирҳои ғариб ба нодирӣ ба назар мерасанд. Махсусияти дигари шеъри шоир, пеш аз ҳама, дар образи ҳайвоне тасвир намудани хислату симои инсон аст. Масалан, дар шеъри “Лола ва гург” қаҳрамонони тасвиркардаи адиб тамсилӣ суратбандӣ гардида, рангорангии тахайюл дар хати сюжети шеър ба таҳрик меояд, аз шахсият ба ашӯ ё баръакс зухур меёбад. Омили дуюме, ки дар шеъри шоир зоҳир гаштааст, ба андешаи банда, дар додани табиати дарранда ба инсон ва зимни он офаридани симои қаҳрамони ғиной, яъне ошиқ аст. Шоир хислати аз оташ тарсидани гургро, ки маъмул аст, бо шикеби ошиқ аз пайкари лоласон оташини дилбар тасвир сохта, нотавонии ошиқро бо лола- оташ гумон кардани гурги лаванд, қиёс намудааст, ки басо табиист:

*Лола будӣ,
Гург будам...
Сархам аз кафҳои ман дастат рабудӣ,
Гурги чонам
Бо алам бар олами лоло ногоҳ мекард...
Шоми мӯят рӯзи рӯятро фуру мебурд,
Оҳ қалби гургро ҳам то гулӯ мебурд...
Аз тамошои ҷамоли лоласонат
Гурги нодон нотавон оби даҳон мехӯрд.
Рӯ ба рӯи гулхани сӯзандаи хуснат
Ноумеду пурҳарос аз ташнагӣ мемурд... [6, с.126]*

Аз оғози шеър тасвири “лола ва гург” дар хати сюжаи шеър чун рамзи маҳбуба ва ошиқ оварда шуда, ин тарзи тасвир ягонаву бесобиқа аст, зеро ин образҳои ҷадиде мебошад, ки дар шеъри устод зухур карда, то эҷоди ин шеър аз ҷониби адибе корбаст нашуда. Дар оғози шеър “лола”-рамзи оташ, пайкари сӯзони маҳбуба, рӯи оташин, дасти хиной буда, ба чашми гург чун оташ ва хун менамояд, яъне ишора ба саргум задани ошиқ буда, сахнаи аҷиб аст. Лолаи лаб–ишора ба лаби маъшуқа, лолаи рухсор–рӯи ӯ ва дар охир дар сюжаи асар худи маъшуқа қарор меёбад. Манзарае, ки тасвир шудааст, дар ҳаёли хонанда оғози фасли баҳор ва рӯидани лола дар дашту даман ва бедории табиату ҳайвонотро низ ба хотир меорад. Образҳои лола ва гургро санъати ташхис эҳё мекунад: ташхисонидани ашӯву ҳайвон ва ифодаҳои зебои шоирона зимни тасвир бо ибораҳои, - **хуни ишқ, гурги ҷон, лолаи лаб, шоми мӯ, рӯзи рӯ, гурги пурҳавас, гулхани сӯзандаи хусн** ва ғ. барои мукамал сохтани манзара ва тақомули шеъри воло ифода шудаанд.

Ошноӣ бо шеъри “Офтобпараст” беихтиёр шукуфтани сабз шудан ва пухтани ба поён расидани умри як мавҷудро пеши назар меорад. Талоши шоир баҳри тасвири симои ошиқи зиндагӣ дар намоди гиёҳу набот ва додани ин образ ба меҳвари шеър аз омили таконбахш ба шумор меояд. Образи офтобпараст, ки ошиқи хуршеди оламтоб аст, дар шеър бо ифодаҳои “**дастқӯтаҳу по ба гил**”, “**хондани сураи ишқ бо ранги дуо**”, “**пой дар гил**”,

“дилрӯшан” чун ошиқи содиқу бовафо тасвир гардидааст. Баробари дамидан ва падид омадани нури офтоб сари офтобпараст ҳамеша ба сӯи он нигарон аст, ҳар чое офтоб рӯ менамояд, офтобпараст ҳамон сӯ менигарад. Офтобпараст рамзи садоқату вафост. Шоир қаҳрамони ғиноии офаридаашро дар ин шеър ба офтобпараст шабех медиҳад:

*Зиндагиям сукути танҳоист,
Пой дар гил, вале дилам рӯшан.
Ман натонам ба ту расидан ҳеч,
Дастқӯтоҳам, офтоби ман! [5, с.122]*

Шеъри “Борон” низ тасвирист. Он шабехи шеъри “Манзара” аст, аммо дар шеъри мазкур диди шоир тағйир пазируфтааст. Хусусияти шеъри “Борон,” ба андешаи мо, дар он зоҳир мегардад, ки ҳаводиси табиат бо эҳсоси инсонӣ дар якҷоягӣ олами зебоеро меофарад. Баробари расидани фасли баҳор гулрезу гулбез гаштани табиат, ба он таҳриқ бахшидани боду борони найсон ҳолати равонии инсонро аз нав зинда месозад ва ҳамин омил боис гардида, ки дар шеър чун фазои ягонаи таъсири мутақобилаи инсону табиат тасвир гардад. Шоир ҳолати резиши борони баҳориро бо мушаххасоти ҳодисаҳои табиӣ аз килки тахайюл меборонад. Малоҳат ва назокати борони баҳор бо муҳаббати қаҳрамони шоир тавъам аст, ки бо резиши он табиат, агар ҷилои тоза гирад, шӯру шари ишқ ҳам аз ин фасл ба оғози худ доман паҳн мекунад. Ҳамин баҳампечии резишу рӯиш, сабзишу қоҳиш, тобишу печиш, кӯшишу кушоиши табиатро бо ифодаҳои ҷолиби шоиронаи “**барқи бўса, гарди ғусса, чӯчаи муғча, мурғаки гул, панҷаи борон, ҳарири ёд, матои хотироти ишқ, асои хома, баҳори ширпайкар, шарфаи борон**” тасаввур карда метавонем:

*Барқҳои бўсаҳоро абри рӯгардон фуру бурд,
Гардҳои ғуссаҳоро қатраи борон фуру бурд.
Чӯчаҳои муғчаҳо ҳам шадда гашта рӯи шоха,
Мурғаки гул нар кушода, дони марҷон фуру бурд.*

Бориши борон дар фасли баҳор, ки айнаи муддаои образи офаридаи шоир аст, бо саҳнаҳои ҷолиби тасвири табиат, ки ба мисли “чӯчаҳои муғча ва ба мурғаки гул” нишастани қатраи борон, “абри рӯгардон” шустани “гард”, “бедор кардани гирияҳои тифли борон”, ки аз “пистони абр” дур мондани тифли хотироти шоир барои хонанда хеле ҷолиб буда, санъати ташхис моҳирона истифода гардидааст. Ҳунари шоирии Аҳмадҷони Раҳматзод зимни тасвири табиат ва ҳаводиси рӯзгор хеле барҷову ҳадафмандона сурат гирифтаанд. Резиши борон ин расиши “**панҷаи борон**” ба коқули ёр, холи ӯ “**донаи борон**”, “**чашмаи чашм**”, “**лаболабии чӯи ожанг**”, “**чӯ ба чӯ задани мавҷи ёд**” ифодаҳоеанд, ки баробари ҳиссиёти ошиқи баҳору маҳбубаро бо рӯйдоди табиати баҳор инъикос намудан, шеъри тасвиirro такмил додаанд, ки танҳо тасаввурпазиранду бас. Дар фарҷоми шеър шоир ҳиссиёти ошиқро бо резиши борони найсон баҳорӣ, чак-чаки онро ба тақ-тақи дар, ки онро муҳаббати навоғозшуда мекушояд, ташбех намуда, таркибҳои ҷолиби назар ба мисли “**шарфаи борон**”, “**баҳори ширпайкар**”, “**наврӯзи ишқ**”-ро меофарад, ки бори маънӣ мекашанд:

*Ин баҳори ширпайкар тоқати дил мерабояд,
Шарфаи борон барояд, ҷони ҷонам медарояд.
Чак-чаки борон ба гӯшам тақ-тақи дилдор ояд,
Ин саҳар Наврӯзи ишқи ман дарамро мекушояд [5, с.130].*

Шоир чашмро ба чашма, чӯи пуробро ба ожанг, қаламро ба чӯб, бориши боронро ба тифли гирён, такони бодро ба мусофири саргардон ташбеҳ намуда, дар манзаранигорӣ тавъамияти руҳи табиатро бо равони инсон таҷассум месозад.

Махсусияти дигаре, ки дар тасвири ҳолати рӯҳии инсонҳо дар корғаҳи ҳаёлотӣ шоир рӯ мезанад ва чолиби тавачҷуҳ аст, нақли сюжети асар аз забони гулу гиёҳ, дарахтон мебошад. Шоир ҳамеша ба он ишора дорад, ки табиати кабир бо табиати сағир, яъне инсон робитаи азали дорад. Ҳар барору нобарориро дар табиат чустану хислату эҳсоси худро бо он дар тавъам дидан, барои офаридани симои қаҳрамон дар шеър мувофиқ аст. “**Асп шудани дарахт**”, “**шоҳа–оташи бишқуфта**”, “**зангӯла задани ғунча**”, “**дандон задани шабнам баргро**”, “**барги гули резон–лахчаи пасмонда**” ифодаҳои мебошанд, ки дар шеъри “Дар боғ” барои инъикоси ҳолати равонии симои қаҳрамон ба қор гирифта шудаанд. Шоир ҳангоми тасвири табиат ба ҳар чузъи он таҳриқ мебахшад. Ифодаҳои чолиб нотакроранд, ки дар шеърҳои дигари Раҳматзод мо ин тарзи тасвириро намебинем.

Зангӯла бизад ғунча дар панҷаи шох имшаб,

Аз роиҳа бишнидам афсонаи боғ имшаб.

Дар рӯю лаби ҳар барг, оваҳ, бизанад дандон

Шабнам, ки бувад ёде аз бўсаи доғ имшаб.

Ин боғ ба ёди ман овард шаби тӯят,

Ногоҳ дарахте шуд аспе, ки туро бурда.

Ҳар барги гули резон чун тангаи барҷош аст,

Ё қатраи ашқи ту аз миччаи хамхӯрда...[6, с.132]

Боғ дар шеър ифодагари рамзи ҷудой буда, ҳар гулу гиёҳу дарахтон ҳолати равонии қаҳрамони тасвиргардидаро бозгӯ месозанд. Дар назари қаҳрамони шеър, яъне ошиқ боғу гулшан–гулхани оташе аст, ки дар шаби тӯии маҳбуба барои бурданаш дардодаанд. Шоҳаи дарахтон, ҳатто маҳтобе, ки метобад, ба мисли шахси ҳаёлист. Гарчи боғ бо рангу тароват ва гулрезияш зебост, дар шеъри мазкур дар айни шуқуфой ранги ҳазонро гирифтааст. Шоир ҳамеша ҳолат ва ҳиссиёти симои шеърियाшро дар мавҷудоти дигар, ба мисли табиате, ки моро ихота дорад, мебинад. Дар ҳамин ҳусус адабиётшинос Тоҷибой Султонӣ зимни таҳлили чанде аз шеърҳои Раҳматзод баён медорад, ки “Ашқ ва манзараи ба тасвир гирифтаи шоир воқеиятест, ки ҳамарӯза пешорӯи мо қарор дорад ва шояд мо онро мебинем ва “дарнамебинем”, танҳо шоиронанд, ки онро мебинанд...”[8, с.42]

Тамкини инсон мисли кӯҳ аст, аммо на ҳама имкони бардошти “сили заданҳои зиндагианд”. Чӣ тавре ки худи шоир мегӯяд:

Зиндагӣ хост маро тарсонад,

Ман вале сили задам бар рӯяш...

Ҳамин тамкину виқор ва пурбардоштии инсонҳоро дар шеъри “Вулқон” метавон мушоҳида намуд.

Пайкари ман кӯҳи тамкин аст,

Кӯҳ рӯяд баъди вулқонҳо...

Дар дилам вулқони таҳшин аст,

Ҷони ман таҳшини армонҳо.

Зиндагӣ –исёни ақлу ҳис,

Баъди тӯфон мешавад ором...

Шеър авҷи изтиробӣ ишқ,

Инқилоби ишқ–бефарҷом...

Дар дилам исёну ошӯб аст,

Оҳҳоям дуди ин вулқон.

Оташи пинҳони ман рӯ зад,

Пайкарам шуд гулхани сӯзон...[6, с.138]

Адабиётшинос Нуралӣ Нурзод дар мақолаи хеш менигорад, ки “дар қаволиби тасвирҳои ашъори Аҳмадҷони Раҳматзод як навъ суратбахшии аносири маънавӣ вижагии ба худ хос пайдо кардааст, ки ин тарзи сохтмони тасовир дар шеъри сабки хиндӣ басомади афзун дошт” [3, с.54].

Ҳамин хусусиятро дар аксари шеърҳои, ки ашӯ барои иҷрои амале ба ҳаракат меоянду он якпорчагии шеърро таквият мебахшад, метавон мушоҳида намуд. Дар шеъри ғавқуззикр низ ҳамин ҷиҳати тасвири дидан мумкин аст. Дар маркази саҳнаи кашидаи шоир кӯҳ қарор дорад, дар батни он “вулқон”, ки ҳар дам метавонад, хуруҷ созад, ҳиссиёти шоирро инъикос сохтааст. Ишқ вулқонест, ки ҳар дам метавонад, “оташфишон” гардад. “Кӯҳи тамкин”, “вулкони таҳшин”, “инқилоби ишқ”, аз ифодаҳои қолибеанд, ки хати сюжаси асар аз “тамкин” шуруъ гардида, то ба “оташфишони вулқон” рафта мерасад. Таносуби қавии маъно ва калом бо вожаҳои кӯҳ, вулқон, оташ, ки дар ҳамбастагии тамкин, ишқ, оҳ оварда шудаанд, хеле барҷо афтаанд. Дар хати сюжети шеър ҳаракати ашӯ ҳамеша аз кӯҷак ба бузург, аз торик ба рӯшан, аз сабзиш ба самар, аз чашма ба укёнус кашонида мешавад.

Саҳнаи тасвиришуда хати муайяни сюжети асарро бо идроки шоир пайванд месозад. Дарки матлаб дар ин навъи шеърҳои Аҳмадҷони Раҳматзод як андоза мушқил аст, зеро тахайюлот бадеӣ ва манзараи табиат дар омезиш саҳнаи қолибе пеши назари хонанда меорад. Ҳама ашӯ хусусияти инсониро мегиранд, дар ҳаёли шоир:

Дар ҳаёлам

Аз гиребони уфуқ

Тугмаи хуришедро кандам...

Во намудам синаи маҳтобро

Дар гиребони сафедаи мавҷҳои рӯд...

Охири шаб

Мевагул чун аждаҳое мохро балғид.

Ширдарё бистари зангорро бар рӯи тан пӯшид...

...Интизори во шуданҳои гиребони уфуқ

Субҳро мехостам бедор кардан.

Тасвири як шаби маҳтобист ин шеър, ки “ширдарё” дар назар чун душизае пайкарашро мехоҳад, бо “ҳарири абрҳо” пӯшонад, “моҳиёни ширхори моҳтобӣ” чун “чашмони гурезони париён”, кӯҳ чун “аждаҳо” мохро фуру бурданаш, яъне рӯз шудан ва “бистари зангорро бар тан пӯшидани дарё”- мох дигар ба дарё акс намебад, ки аз нури он дарё чун “ширдарё” тобад.

...Офтоб аз пушти кӯҳ омад.

Барғҳоро дар барам ларзонд.

Чашмҳои ахтарони дурро пӯшонд...

...Риштаҳои нурро дар тугмаи шабнам гираҳ кардам...[5, с.149]

Бинед, ки шоир ҷӣ тавр рӯзро тасвир месозад. Таркибҳои ҳоси шоирона, ки дар корғаҳи тахайюл бофта шудаанд, касро ба шигифт меорад. “Ларзиши барғ”, “пӯшонидани чашмони ахтарони дур”, гираҳ кардани тугмаи шабнам”, яъне хушк шудани он бо нури офтоб дар таносуби барҷо афтада, мабсутии каломии шоирро нишон медиҳанд.

Аз таҳлили чанд шеъри устод Аҳмадҷони Раҳматзод дар “шеъри тасвир” ва манзаранигорӣ, ки дарёфтҳои ҷолиб бо пайванди ҳиссиву равонии инсон тавъаманд, чунин натиҷагирӣ намудан мумкин аст:

1. Дар тасвири табиат шоир аз санъати ташхис фаровон истифода намуда, ба он дастёб гардидааст, ки ашё дар сурати инсон ба таҳрик ояд.

2. Зимни тасвир дар ин навъи шеърӣ ашё ё ҳаводиси табиат хислат ва хусусияти инсониро гирифтаанд.

3. Дар баъзе маврид дар шеърҳои зикрёфта, инсон чун ҷузъи марказии шеър дар симои гулу гиёҳ таҷассум ёфта, баръакс сифати онро касб месозад.

4. Хати сюжаи асосии ин навъи шеърҳо одатан аз ҷузъ ба кул рафта, низоми муайяни худро ниғаҳ медоранд ва якпорчагии мазмуни шеърро таъмин месозанд.

5. Дар шеърҳои мазкур манзаранигорӣ ҳамеша бо тахайюли бадеии шоир мутобиқанд ва боиси бавучудоии ифода, таркиб, таъбирҳои марғубу нотакрор гаштаанд.

Пайнавишт:

1. Ваҳҳобзода Р. Тасвир ва тасаввур дар шеъри Рӯдакӣ //Маҷмӯаи мақолаҳо бахшида ба Рӯзи Рӯдакӣ.-Душанбе:Адиб, 2018.- С.113-118.
2. Дониш И., Воиз С. Шигардҳои бадеи тасвирӣ дар адабиёти классики форсӣ.//маҷаллаи “Сабкиносии назму насри форсӣ (Баҳори адаб), тобистони 1392, №2(20).- С.205-224.
3. Лихачёв Д.С. Литература-реальность-литература /Д.С.Лихачёв. - Москва: АСТ, 2017.-122 с.
4. Нурзод Н. Дар ҷилвазори нақши тасовир./Н.Нурзод.//Ҷамдостони дил (маҷмӯаи мақолаҳо).- Хучанд: Хуросон, 2021. - С.51-60.
5. Раҳматзод А. Ашқи мармар./А.Раҳматзод.- Хучанд: Хуросон, 2002. -340 с.
6. Раҳматзод А. Пояндабурс./А.Раҳматзод.- Хучанд: Хуросон, 2015. -332 с.
7. Сайфуллоев А.Шоирӣ рангинҳаёл./А.Сайфуллоев.//Ҷамдостони дил (маҷмӯаи мақолаҳо).- Хучанд: Хуросон, 2021. - С.9-27.
8. Султонӣ Т.Сеҳри ҳалол./Т.Султонӣ.-Хучанд: Меъроҷ, 2017.- 117 с.
9. Ҳақимова С. Дар олами маъно дигарӣ /С.Ҳақимова// Ҷамдостони дил (маҷмӯаи мақолаҳо).- Хучанд: Хуросон, 2021.- С.61-70.
10. Фарҳанги забони тоҷикӣ.-Москва: Советская энциклопедия, 1969. Ҷ.2. – С.335-336

Reference Literature:

1. Vahhobzoda R. Description and Imagination in Rudaki's Poem // (Collection of articles in honour of “The Day of Rudaki”) .- Dushanbe: Man-of-Letters, 2018. - pp. 113 - 118.
2. Donish I., Voiz S. Artistic Descriptions in Persian Classical Literature // Journal “Persian Poetry Stylistics” (Literary Spring), Summer 1392 hijra, №2 (20). - pp. 205-224.
3. Likhachyov D.S. Literature-Reality-Literature./ D.S. Likhachyov. - Moscow: AST, 2017.-122 pp.
4. Nurzod N. Unified Hearts (collection of articles). - Khujand: Khuroson, 2021. - pp. 51-60.
5. Rahmatzod A. Tears of Marble/ A. Rahmatzod. - Khujand: Khuroson, 2002. - 340 pp.
6. Rahmatzod A. Juniper / A. Rahmatzod. - Khujand: Khuroson, 2015. - 332 pp.
7. Sayfulloev A. The Poet of Broad Fantasy / A. Sayfulloyev // Unified Hearts (collection of articles). - Khujand: Khuroson, 2021. - pp.9-27.
8. Sultoni T. Allowed Wonder / T. Sultoni. - Khujand: Ascension, 2017. – 117 pp.
9. Khakimova S. You Are Unique in World of Senses /S. Khakimova // (collection of articles).- Khujand: Khuroson, 2021. - pp. 61-70.